भारत-स्वातन्त्र्य-स्वर्णजयन्ती-ग्रन्थमाला-12

पुरन्ध्रीपञ्चकम्

वेदकुमारी घई

राष्ट्रिय-संस्कृत-संस्थानम्

प्राक्कथनम्

योऽनूचानस्स नो महान् इत्युद्दिश्य संस्कृतसंरक्षणसंवर्धनप्रचारप्रसारात्मकं स्वोद्देश्यं साधु निर्वहदिदं **राष्ट्रियसंस्कृतसंस्थानं** भारतस्वातन्त्र्यस्वर्णजयन्तीं विविधैश्शैक्षिककार्यक्रमैरायोजयदिति विज्ञाय समेषां विदुषां संस्कृतानुरागिणां च मनांस्यवश्यं मोमुद्येरन् ।

प्राचीनशास्त्राणां संरक्षणे, संवर्धने, संस्कृताध्ययनपरम्पराया राष्ट्रियैकात्मतासंवर्धनशक्तेश्च प्रचारार्थं संस्थानेनानेन निरन्तरं विहितं सत्प्रयत्नं योगदानं च विद्वत्समवायस्सर्वथाभिनन्दतीति विश्वस्यते ।

भारतस्वातन्त्र्यस्वर्णजयन्तीमभिलक्ष्य प्रवर्तितायां योजनायां राष्ट्रस्यास्य विभिन्नेषु प्रान्तेषु विद्योतमानैर्विद्वत्तल्लजैः नानाशास्त्राणि । तत्र निहितानि वैज्ञानिकतत्त्वानि चाधिकृत्य विरचितानि ग्रन्थकुसुमानि सादरं सञ्चित्य सङ्ग्रथ्य च **भारत-स्वातन्त्र्य-स्वर्णजयन्ती-ग्रन्थमालात्वेन** तत्रभवतां समक्षमुपस्थाप्य महानानन्दस्सन्तोषश्चोप- जायेते ।

तत्रेदं **पुरन्ध्रीपञ्चकम्** इति ग्रन्थरत्नं राष्ट्रपतिसम्मानपुरस्कृताभिः जम्मूविश्वविद्यालयस्य संस्कृतविभागाध्यक्षचराभिः **डॉ० वेदकुमारी-घई** महोदयाभिः प्रणीतम् । रूपकपञ्चकेऽस्मिन् मेनकाद्रौपदीमदालसासुगन्धा-विलीनानां पञ्चपुरन्ध्रीणां विशिष्टं चरित्रम् अद्यतनीयसामाजिकसमस्यासमाधान-दृष्ट्या रोचकप्रासादिकशैल्या चित्रितम् । एतानि रूपकरत्नानि संस्थानस्य **भारत- स्वातन्त्र्य-स्वर्ण-जयन्ती-ग्रन्थमालायां** प्रस्तुतवतीभ्यः डॉ० घईमहोदयाभ्यः वयं हार्दिकं कार्तज्ञ्यं ज्ञापयामः ।

भारतस्वातन्त्र्यस्वर्णजयन्तीसमारोहाङ्गत्वेन संस्थानेन आयोजितेषु विविधशैक्षिकानुष्ठानेषु, विशेषतो ग्रन्थमालायाः आयोजनप्रकाशनादिकार्येषु

पुरन्ध्रीपञ्चकम्

	पुरोवाक्	iii
	अवतरणिका	v
१.	मेनकावात्सल्यम्	१
२.	अपूर्वः प्रतिशोधः	१७
३.	मदालसा	३१
४.	सुगन्धा	५३
५.	द्राक्षामतः शकुन्तला	७३

सानुमती—अथ किम्।

पञ्चमं दृश्यम्

मेनका—शकुन्तलाया वार्तां प्राप्य सानुमती अद्यावधि नहि आगता। तां प्रतीक्षमाणा दिनानि, वर्षाणि इव यापयामि। (द्वारि खट् खट् इति ध्वनिः श्रूयते) सम्भाव्यते आगता सैव। सानुमति ! आगम्यताम्।

शारद्वतः—अहमस्मि महर्षेः कण्वस्य शिष्यः भगिनीशकुन्तलायाः सहपाठी शारद्वतो नाम ब्रह्मचारी।

मेनका—आगम्यताम् उपविशतु अत्रभवान् अस्मिन् आसने। किं शकुन्तलायाः शिक्षाकालः सम्पूर्णः जातः ? महर्षिणा कः सन्देशः मह्यं प्रेषितः ? किं तस्या विवाहस्य मङ्गलावसरः समुपस्थितः यत्र अहमपि निमन्त्रिता ?

शारद्वतः—मातः ! अहं तु भवत्याः सख्या सानुमत्या भवत्सकाशं प्रेषितःअस्मि। सा तु शकुन्तलां नीत्वा मारीचाश्रमं गता। भवती अपि तत्र आहूता विशेष-कार्याय।

मेनका—शकुन्तलायाः का वार्ता ?

शारद्वतः—अनभिधेयं कथयितुं न शक्यते।

मेनका—विपद्गता मे दुहिता इति स्पष्टम्। मुनिवर ! पाषाणहृदया अहं सर्वं श्रोतुमीहे।

शारद्वतः—श्रूयताम्। कतिपयमासपूर्वं हस्तिनापुराधीशः मृगयाविहारी सम्राट् दुष्यन्तः महर्षेः अनुपस्थितौ तपोवनम् आगतः। स तत्र कतिपयदिवसान् अतिष्ठत्। अतिथिसत्काराय नियुक्ता शकुन्तला स्वसखीभिः सह तं पर्यचरत्। तेन वञ्चकेन न महर्षिः पृष्टः न च गौतमी, स्वयमेव गान्धर्व-विधिना शकुन्तला व्यूढा। शीघ्रमेव त्वां हस्तिनापुरम् आनेतुं राजपुरुषं प्रेषयिष्यामि इति कथयित्वा सः स्वराजधानीं गतः परं कमपि नहि प्रेषितवान्।

राष्ट्रिय-संस्कृत-संस्थानम्

56-57, इन्स्टीट्यूशनल एरिया, जनकपुरी,
नई दिल्ली-110058